

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Овај роман део је јавног књиженог добра.
Copyright © 2017 за српско издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-02046-5

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Радоје Домановић

Вођа и изабране сатире

Београд, 2017.

Садржај

Вођа.	7
Данга.	19
Мртво море.	27
Страдија.	51
Краљевић Марко по други пут међу Србима.	111
Размишљање једног обичног српског вола.	131
Сан једног министра.	135
Укидање страсти.	139
Модерни устанак.	145
Гласам за слепце (из школског живота).	155
Не разумем.	163
Како се провео Свети Сава у Вишој женској школи.	169
Увод за сатиру <i>Краљ Александар по други пут међу Србима</i> . .	201
Краљ Александар по други пут међу Србима.	205

Вођа

– Браћо и другови, саслушао сам све говоре, па вас молим да и ви мене чујете. Сви нам договори и разговори не вреде докле год смо ми у овом неплодном крају. На овој прљуши и камену није могло рађати ни кад су биле кишне године, а камоли на овакву сушу какву ваљда нико никад није запамтио.

– Докле ћемо се ми овако састајати и напразно разговарати? Стока нам полипса без 'ране, а још мало па ће нам и деца скапавати од глади заједно с нама. Ми морамо изабрати други начин, бољи и паметнији. Ја мислим да је најбоље да ми оставимо овај неродни крај, па да се кренемо у бели свет тражити бољу и плоднију земљу, јер се овако не може живети.

Тако је говорио некад, на неком збору, изнемоглим гласом један од становника неког неплодног краја. Где је и кад је ово било, то се, мислим, не тиче ни вас, ни мене. Главно је да ви мени верујете да је ово било негде и некад у неком крају, а то је доста. Оно, додуше, некад сам држао да сам целу ову ствар ја сам однекуд измислио, али мало-помало, ослободих се те страшне заблуде, и сад тврдо верујем да је све ово што ћу сад причати било и морало бити негде и некад, и да ја то никад и ни на који начин нисам ни могао измислити.

Слушаоци, бледа, испијена лица, тупа, мутна, готово бесвесна погледа, са рукама под појасом, као да оживеше на ове мудре речи. Сваки

је већ себе замишљао у каквом чаробном, рајском пределу где се мучан и трудан рад плаћа обилном жетвом.

– Тако је, тако је!... – зашупшташе изнемогли гласови са свију страна.

– Је ли б...л...и...з...у? – чу се развучен шапат из једног угла.

– Браћо! – отпоче опет један говорити мало јачим гласом. – Ми морамо одмах послушати овај предлог, јер овако се више не може. Радили смо и мучили смо се, па све узалуд. Одвајали смо и од уста својих те сејали, али наиђу бујице па снесу и семе и земљу са врлети, и остане го камен. Хоћемо ли ми вечно овде остати и радити од јутра до мрака па опет бити и гладни и жедни, и голи и боси?... Морамо поћи и потражити болу, плоднију земљу, где ће нам се мучан труд награђивати богатим плодом.

– Да пођемо, одмах да пођемо, јер се овде живети не може! – зашупшта шапат, и маса пође некуд, не мислећи куда.

– Станите, браћо, куда ћете? – опет ће онај први говорник. – Морамо ићи, али се тако не може. Ми морамо знати куда идемо, иначе можемо пропасти горе, место да се спасемо. Ја предлажем да изаберемо вођу, кога сви морамо слушати и који ће нас водити правим, најбољим и најпречим путем.

– Да изаберемо, одмах да изаберемо!... – чу се са свију страна.

Сад тек настаде препирка, прави хаос. Сваки говори и нико никог нити слуша, нити може чути. Затим се почеше одвајати у групице; свака шушка нешто за се, па и групице прскоше и узеше се за руке све два и два, те један другом говори и доказује, вуче један другог за рукаве и меће руку на уста. Опет се састану сви, и опет сви говоре.

– Браћо! – истиче се одједном један јачи глас и надмаши остале промукле, тупе гласове. – Ми овако не можемо ништа учинити. Сви говоримо и нико никог не слуша. Бирамо вођу! Па кога би то између нас и могли изабрати? Ко је између нас путовао да зна путове? Ми се сви добро знамо и ја први не бих се смео са својом децом поверити ниједноме овде на овом збору. Него, кажите ви мени који познаје онога путника тамо што још од јутрос седи у хладу крај пута?...

Настаде тишина, сви се окретоше непознатоме и узеше га мерити од главе до пете.

Човек онај, средњих година, мрка лица, које се готово и не види од дуге косе и браде, седи, ћути као и дотле, и некако замишљено лупка дебелим штапом по земљи.

„Вођа“ и изабране сайири

– Јуче сам ја видео овога истог човека са једним дечком. Ухватили се за руке и иду улицом. Синоћ онај дечко отишао некуд кроза село, а овај сам остао.

– Остави, брате, те ситнице и лудорије да не губимо времена. Ко је, да је, он је путник издалека, чим га нико од нас не зна, те сигурно зна добро најпречи и најбољи пут да нас поведе. Како га ја ценим, изгледа да је врло паметан човек, јер непрестано ћути и мисли. Други би се, брзоплет, већ десет пута досад умешао међу нас, или почео ма с ким разговор, а он толико времена седи сам самцит и само ћути.

– Дабогме, ћути човек и мисли нешто. То не може бити друге него је врло паметан – закључише и остали, па узеше опет загледати странца и сваки на њему и његову изгледу откри понеку сјајну особину, понеки доказ његове необично јаке памети.

Не проведе се много разговора, и сви се сагласише да би најбоље било да умоле овог путника, кога им је, како веле, сам Бог послао: да их поведе у свет да траже бољи крај и плоднију земљу, да им буде вођ, а они да га безусловно слушају и покоравају му се.

Изабраше из своје средине десеторицу који ће отићи странцу, те му изнети побуде збора и своје бедне прилике, и умолити га да се прими за вођа.

Отидоше она десеторица, поклонили се смерно пред мудрим странцем, и један од њих узе говорити о неплодном земљишту њихова краја, о сушним годинама, о бедном стању у коме се налазе и заврши овако:

– То нас нагони да оставимо свој крај и своје куће, па да пођемо у свет тражити бољи завичај. И баш сад, када падосмо на тако срећну мисао, као да се и Бог смилова на нас, те нам посла тебе, мудри и врли странче, да нас поведеш и спасеш беде. Ми те у име свих становника молимо да нам будеш вођ, па куд год ти, ми за тобом. Ти знаш путове, ти си свакако и рођен у срећнијем и бољем завичају. Ми ћемо те слушати и покоравати се свакој наредби твојој. Хоћеш ли, мудри странче, пристати да спасеш толике душе од пропасти, хоћеш ли нам бити вођа?

Мудри странац за све време тог дирљивог говора не подиже ни главу. Остаде до краја у истом положају како га и затекоше; оборио главу, намрштен, ћути, лупка батином по земљи и мисли. Кад се говор заврши, он, не мењајући положај, кратко и ’ладно процеди кроза зубе:

– Хоћу!

– Можемо ли дакле поћи с тобом тражити бољи крај?

– Можете! – продужи мудри странац не дижући главе.

Сад настаде одушевљење и изјаве захвалности, али на то мудрац не рече ни речи. Саопштише збору срећан успех, додајући како тек сад виде каква велика памет лежи у том човеку.

– Није се ни макао с места, нити главе подиже бар да види ко му говори. Само ћути и мисли; на све наше говоре и захвалности свега је две речи проговорио.

– Прави мудрац!... Ретка памет!... – повикаше весело са свију страна, тврдећи како га је сам Бог као анђела с неба послао да их спасе. Сваки бејаше тврдо уверен у успех поред таквог вође, да га ништа на свету не би могло разuverити.

И тако на збору би сад утврђено да се крену још сутра зором.

Сутрадан се искупи све што имаше одважности да пође на далеки пут. Више од две стотине породица дође на уречено место, а мало их је још и остало да чувају старо огњиште.

Тужно је погледати ту масу бедног становништва које љута невоља нагони да напусти крај у коме су се родили и у коме су гробови предака њихових. Лица њихова коштуњава, изнемогла, сунцем опаљена; патња је дугим низом мучних година остављала трага на њима и изразу дала слику беде и горког очајања. Али се у овом тренутку у њиховим очима огледаше први зраци наде, али и туге за завичајем. Понеком старцу се слила суза низ смежурано лице, уздише очајно, врти главом с пуно слутње, и радије би остао да причека још који дан, па да и он остави кости у том кршу, неголи да тражи боли завичај; многе од жена гласно наричу и опраштају се са умрлима, којима гробове остављају; људи се отимају да се сами не би разнежили, и вичу: „Добро, хоћете ли да и даље гладујемо у овом проклетом крају и да живимо по овим уцерицама?“ А и они би сами чисто хтели да цео тај проклети крај и оне бедне кућице понесу, да се може како, собом.

Граја и галама као у свакој маси. Узнемирили и људи и жене, а и деца што их мајке носе на леђима, у љуљкама, ударила у цику; узнемирила се некако чак и стока. Стоке мало и имају, али, тек, ту је понека кравица, понеко мршаво, чупаво кљусе с великом главом и дебелим ногама, на кога су натоварили вазда неких поњава, торба, или по две вреће преко самара, па се сирото поводи под теретом, а опет се држи у сили, па зарже покадшто; неки, опет, натоварили магаре; дечурлија вуку псе о ланцима. Ту је, дакле, разговор, вика, псовка, кукњава, плач, лавез па

„Вођа“ и изабране сайири

чак је и један магарац два-трипут њакнуо, али вођа ни речи да проговори, као да га се цела та маса и врева ништа не тиче. Прави мудрац!

Он једнако седи оборене главе, ћути и мисли, и ако тек плућне покаткад, то му је све. Али му је баш због таквог држања популарност нарасла, тако да је сваки био у стању скочити, што кажу, за њим и у ватру и у воду. Међу многима могао се чути отприлике овакав разговор:

– Море, срећни смо те наиђосмо на оваква човека, а да смо без њега пошли, не дао бог, зло и наопако, пропали бисмо! То је памет, мој брате. Само ћути, речи још није проговорио! – рећи ће један, па погледа са страхопоштовањем и поносом у вођу.

– Шта има да говори? Ко говори, тај мало што мисли. Мудар човек, разуме се, па само ћути и нешто мисли!... – додаде други, па и он са страхопоштовањем погледа вођу.

– Па, оно, није ни лако водити оволики свет! И мора да мисли кад је примио на себе толику дужност! – опет ће први.

Дође време поласку. Чекали су мало не би ли се још ко присетио да пође с њима, али, како никог не беше, није се могло дале оклевати.

– Хоћемо ли се кренути? – питају вођу.

Он устаде без речи.

Уз вођу се одмах груписаше најодважнији људи да му се нађу у несрећну случају и да га чувају да му се не би десила каква опасност.

Вођа, својски намрштен, оборене главе, коракну неколико пута, машући достојанствено штапом испред себе, а маса крете за њим и викну неколико пута: „Живео!“ Вођа коракну још неколико корака и удари у плот од општинске зграде. Ту, наравно, стаде он, стаде маса. Вођ се измаче мало, и лупи два-трипут штапом по плоту.

– Шта ћемо? – питају.

Он ћути.

– Шта: шта ћемо? Обаљуј плот! То ћемо! Видиш да човек даје штапом знак шта треба радити! – викнуше они што су уз вођу.

– Ено врата, ено врата! – вичу деца и показују врата, која су остала на противној страни.

– Пссст, мир, децо!

– Буди бог с нама, шта се чини! – крсте се неке жене.

– Ни речи, он зна шта треба. Обаљујмо плот!

За тили часак пуче плот, као да га није ни било.

Прођоше.

Нису макли ни сто корака, а вођа западе у неки велики трњак, и застане. С муком се ишчупа натраг и узе штапом ударати то лево, то десно. Стоје сви.

– Па шта је сад опет? – вичу они позади.

– Да се пробија трњак! – викнуше опет они уз вођа.

– Ево пута иза трњака! Ево пута иза трњака! – вичу деца, па и многи људи из позадине.

– Ето пута, ето пута! – ругају се гневно они уз вођа. – А ко ли зна куд он води, слепци једни? Не могу сви заповедати. Он зна куд је боље и прече! Проваљујмо трњак.

Навалише проваљивати.

– А јаој! – завапи понеко коме се забије трн у руку или га шине оструга по лицу.

– Нема, брајко, ништа без муке, ваља се и промучити, ако мислимо успети – одговарају на то најодважнији.

Пробише после многих напора трњак и пођоше даље.

Ишли су неко кратко време и наиђоше на неке врљике.

Обалише и њих, па пођоше даље.

Мало су прешли тога дана, јер су још неколико мањих, сличних препона морали савлађивати, а уз мршаву храну, јер неко је понео сува хлеба и нешто мало смока уз хлеб, понеко само хлеба да бар овда-онда залаже глад, а понеки ни хлеба није имао. Дао бог још летње време, те се бар гдегде нађе која вођка.

Први дан, тако, пређоше мало, а осећаху много умора. Опасности велике не указаше се, па и несрећних случајева не беше. Наравно да се при тако великом предузећу ово мора рачунати у ситнице: једну жену ошину трн по левом оку, те је привила влажну крпу; једно дете ударила врљика преко ножице, па 'рамље и јауче; један старац се саплео на остругу, пао и угануо ногу, превили су му туцац црни лук, а он јуначки трпи бол и иде даље одважно за вођом, ослањајући се на штап. (Многи су, додуше, говорили да чича лаже како је угануо ногу, већ се само претвара, јер је рад да се врати натраг.) Најзад, мало ко да нема трн у руци, или да није огребан по лицу. Људи јуначки трпе, жене проклињу час кад су пошле, а деца, као деца, наравно, плачу, јер не појме како ће се богато наградити та мука и бол.

На превелику срећу и радост свију, вођи се ништа није десило. Оно, ако ћемо право, њега највише и чувају, али тек, тек – има човек и среће.

На првом конаку се помолише и захвалише Богу што су први дан срећно путовали и што им се вођи није никакво, па и најмање зло догодило. Затим ће узети реч један из оне групе најодважнијих. Преко лица му стоји масница од оструге, али се он на то не осврће:

– Браћо! – поче он. – Ево смо, хвала богу, већ један дан превалили срећно. Пут није лак, али морамо савладати јуначки све препоне, кад знамо да нас овај мучни пут води срећи нашој. Нека нам Бог милостиви сачува вођу од сваког зла да би нас и даље овако успешно водио!...

– Сутра ћу изгубити, ако је тако, и ово друго око!... – прогунђа љутито она жена.

– А јаој нога! – продера се чича, ослобођен том примедбом женином.

Деца већ стално кењају и плачу, и једва их мајке утишавају да би се чуле речи говорникове.

– Јест, изгубићеш друго око – плану говорник – па нека оба изгубиш. Ништа то није да једна жена изгуби очи за овако велику ствар. То је срамота! Мислиш ли на добро и срећу своје деце? Нека половина нас пропадне за ову ствар, па ништа. Чудна ми чуда, једно око! Шта ће ти очи кад има ко за нас гледа и води нас срећи? Ваљда ћемо због твога ока и чичине ноге напустити ово племенито предузеће.

– Лаже чича! Лаже чича, претвара се само да се врати! – чуше се гласови са свију страна.

– Ко ме се, браћо, не иде – опет ће говорник – нека се врати, а не да кука и буни друге људе. Што се мене тиче, ја ћу за овим мудрим вођом ићи док ме траје.

– Сви ћемо, сви за њим док нас траје.

Вођ је ћутао.

Људи га опет узеше загледати и шапутати:

– Само ћути и мисли!

– Мудар човек!

– Гле, какво је њему чело!

– И намрштен једнако.

– Озбиљан!

– Куражан је, види се по њему.

– Куражан, мани га: плот, врљике, трњаке, све то скрши. Само тек намрштен онако лупи штапом и не говори ништа, а ти онда гледај шта ћеш.

Тако прође први дан, а са истим успехом прође још неколико дана. Ништа од веће важности, само ситније препоне: стропоштају се у јендек, у јаругу, ударе на врзину, на остругу, на боцу, сломије по неколико њих ногу, или руку, разбије понеко главу, али се све те муке подносе. Неки су старци пропали, али су стари и били. – Помрли би да су и у кући седели, а камоли на путу! – рекао је онај говорник, те охрабрио свет да иде даље. Неколико мање деце од године-две дана пропало је, али стегли су срце родитељи, јер тако је Бог хтео, а и жалост је мања што су деца мања: – То је мања жалост, а не дао бог да родитељи дочекају да губе децу кад приспеју за удају и женидбу. Кад је тако суђено, боље што пре, јер мање и жалости! – тешио је опет онај говорник. Многи храмљу и гегају, неки завили мараме преко главе и хладне облоге метнули на чворуге, неки носе руку о марами: сви се подрпали и поцепали, па им висе дроњци с одела, али ипак се иде срећно даље и даље. Све би то лакше подносили, али их је и глад често мучила. Али, напред се мора.

Једног дана се деси нешто важније.

Вођа иде напред, уз њега најодважнији (Мање двојица. За њих се не зна где су. Опште је мишљење да су издали и побегли. Једном је приликом онај говорник и говорио о њиховом срамном издајству. Мало их је који држе да су пропали у путу, али ћуте и мишљење не казују да се свет не плаши.), па онда редом остали. Наједаред се указа грдно велика и дубока каменита јаруга – прави амбис. Обала тако стрма, да се није смело ни корачити напред. И одважни застадоше и погледаше вођу. Он, оборене главе, намрштен и замишљен ћути и одважно корача напред лупкајући штапом пред собом то лево, то десно, по свом познатом обичају, а то га је, како многи веле, правило још достојанственијим. Никога он не погледа, ништа не рече; на његовом лицу никакве промене, ни трага од страха. Све ближе амбису. Чак и они најхрабрији од најхрабријих дошли у лицу бледи као крпа, а нико не сме ни речи да примети паметном, оштром и одважном вођи. Још два корака па је вођа до амбиса. У смртном страху, разрогачених очију, стукнуше сви, а најодважнији таман да задрже вођу, па макар се огрешили о дисциплину, а он у том коракну једанпут, други пут и стремкну у јаругу.

Настаде забуна, кукњава, граја, овлада страх. Неки чак почеше бежати.

– Станите, куда сте нагли, браћо! Зар се тако држи задата реч? Ми морамо напред за овим мудрим човеком, јер он зна шта ради; није

„Вођа“ и изабране сатире

ваљда луд да себе упропасти. Напред за њим! Ово је највећа, али можда и последња опасност и препона. Ко зна да још ту, иза те јаруге, није каква дивна плодна земља коју је Бог нама наменио. Напред само, јер без жртава нема ничега! – Тако изговори онај говорник и коракну два корака напред, те га несташе у јарузи. За њим они најодважнији, а за овима јурнуше сви.

Кукњава, стењање, котрљање, јечање по стрмој обали оне грдне рупчаге. Би се заклео човек да нико жив, а камоли здрав и читав, изићи не може из тог амбиса. Али тврд је човечији живот. Вођа је имао ретку срећу, те се при паду задржао, као и увек, на неком џбуну, те се није повредио, а успео је да се полако искобеља и изиђе на обалу.

Док се дотле разлегаше кукњава и лелек, или се чујаше потмуло стењање, он сеђаше непомичан. Ђути само и мисли. Неки доле утривани и расрђени почеше га и псовати, али се он ни на то не осврташе.

Који су се срећније скотрљали и зауставили где на џбун или дрво, почеше с муком излазити из јаруге. Неко сломио ногу, неко руку, неко разбио главу, па га крв залила по лицу. Како ко, тек нико читав сем вође. Гледају вођу мрко, попреко, и стењу од бола, а он ни главе да дигне. Ђути и мисли, као сваки мудрац!

Прошло је још времена. Број путника све мањи и мањи. Сваки дан однесе по неког; неки су напуштали такав пут и враћали се натраг.

Од великог броја путника заостаде још дваестак. Сваком се очајање и сумња огледа на мршаву, изнемоглу лицу од напора и глади, али нико ништа не говори. Ђуте као и вођа, и иду. Чак и онај ватрени говорник маје очајно главом. Тежак је то пут био.

Из дана у дан се и од ових поче број смањивати, и остаде десетак друга. Лица још очајнија, а целим путем се, место разговора, чује кукање и јечање.

Сад више беху наказе него људи. Иду на штакама, обесили руке о мараме што су везане око врата. На глави сила од превоја, облога, тифтика. И ако би баш и хтели приносити нове жртве, нису могли, јер на телу готово и не беше места за нове ране и убој.

Изгубили су већ и веру и надање и они најодважнији и најчвршћи, али иду ипак даље, то јест мичу се на неки начин са тешким напорима уз кукање и стењање од бола. Па и шта би, кад се натраг не може. Зар толике жртве, па сад напустити пут?!

Сумрачило се. Гегају тако на штакама, док тек погледаше, а вође нема пред њима. Још по један корак, па сви опет у јаругу.

– А јаој, нога!... А јаој, мајко моја, рука!... А јаој! – разлеже се кукњава, а затим само кркљање, јечање и стењање. Један је потмуо глас псовао чак и дотичног вођу, па умуче.

Кад је свануло, а вођа седи онако исто као и онога дана када га изабраше за вођу. На њему се не опажају никакве промене.

Из јаруге избауља онај говорник, а за њим још двојица. Обазреше се око себе, онако нагрђени и кржави, да виде колико их је остало, али само је још њих тројица. Смртни страх и очајање испуни њихову душу. Предео непознат, брдовит, го камен, а пута нигде. Још пре два дана су прешли преко пута и оставили га. Вођа је тако водио.

Помислише на толике другове и пријатеље, на толику родбину која пропаде у том чудотворном путу, па их обузе туга јача од бола у осакаћеним удовима. Гледаху рођеним очима својим рођену пропаст.

Онај говорник приђе вођи и поче говорити изнемоглим, устрепталим гласом, пуним бола, очајања и горчине:

– Куда ћемо?

Вођа ћути.

– Куда нас водиш и где си нас довео? Ми се теби поверисмо заједно са својим породицама и пођосмо за тобом оставивши куће и гробове наших предака не бисмо ли се спасли пропасти у оном неплодном крају, а ти нас горе упропасти. Две стотине породица поведосмо за тобом, а сада преброј колико нас је још остало.

– Па зар нисте сви на броју? – процеди вођа не дижући главе.

– Како то питаш? Дигни главу, погледај, преброј колико нас остаде на овом несрећном путу! Погледај какви смо и ми што остадосмо. Боље да нисмо ни остали него да смо овакве наказе.

– Не могу да погледам!...

– Зашто?!

– Слеп сам!

Настаде тајац.

– Јеси ли у путу вид изгубио?

– Ја сам се и родио слеп.

Она тројица оборише очајно главе.

„Вођа“ и изабране сатире

Јесењи ветар страховито хучи планином и носи увело лишће; по брдима се повила магла, а кроз хладан, влажан ваздух шуште гавранова крила и разлеже се злослутно грактање. Сунце сакривено облацима, који се котрљају и јуре журно некуд даље, даље.

Она се тројица згледаше у смртном страху.

– Куда ћемо сад? – процеди један гробним гласом.

– Не знамо!

Данга

Снио сам страшан сан. Не чудим се самом сну, већ се чудим како сам имао куражи и да сањам страшне ствари, кад сам и ја миран и ваљан грађанин, добро дете ове намучене, миле нам мајке Србије, као и сва друга деца њена. Ајде, да речем, да ја правим изузетак од осталих, али не, брате, већ све на длаку радим што и други, а понашања сам тако пажљива да ми нема равна. Једаред сам видео на улици откинуто сјајно дугме од полицијске униформе, загледах се у његов чаробни сјај, и та-ман хтедох проћи, пун неких слатких мисли, док ми одједном задрхта сама рука, па право капи; глава се сама приклони земљи, а уста ми се развукоше на пријатан осмех којим обично сви ми старијег поздрављамо.

„Баш ми крв у жилама племенита, и ништа друго!“ помислих у том тренутку, и с презрењем погледам на једног простака што баш у тај мах прође и у непажњи нагази оно дугме.

– Простак! – изговорим јетко и плунем, па мирно продужим даље шетати, утешен мишљу да су такви простаци у врло малом броју, а не-обично ми беше пријатно што је мени Бог дао фино срце и племениту, витешку крв наших старих.

Ето, сад видите како сам krásан човек, који се баш ништа не разликује од осталих ваљаних грађана, па ћете се и сами чудити откуд баш мени у сну да дођу страшне и глупе ствари на ум.

Тога дана ми се није ништа необично десило. Вечерао сам добро, и по вечери чачкао зубе, пијуцкао вино, а затим, пошто сам тако куражно и савесно употребио сва своја грађанска права, легао у постељу и узео књигу да бих пре задремао. Убрзо ми је књига испала из руке, пошто је, наравно, испунила моју жељу, и ја сам заспао као јагње с мирном савешћу, јер сам потпуно извршио све своје дужности.

Одједанпут се обретох као на неком уском, брдовитом и каљавом путу. Хладна, мрачна ноћ. Ветар јауче кроз оголено грање и чисто сече где дохвати по голој кожи. Небо мрачно, страшно и немо, а ситан снег завејава у очи и бије у лице. Нигде живе душе. Журим напред и клизам се по каљавом путу, то лево, то десно. Посртао сам, падао, и најзад залутао. Лутао сам тако, бог свети зна куда, а ноћ није била кратка, обична ноћ, већ као некаква дугачка ноћ, као читав век, а ја непрестано идем, а не знам куда.

Ишао сам тако врло много година, и отишао некуд тако далеко, далеко од свог завичаја у неки непознати крај, у неку чудну земљу, за коју, ваљда, нико живи и не зна, и која се сигурно само у сну може сањати.

Врљајући по тој земљи, стигнем у неки велики, многољудни град. На пространој пијаци тога града искупио се силан народ и подигла се страшна граја, да уши човеку заглуњу. Одседнем у једну гостионицу баш према пијаци и упитам механџију што се скупио толики свет.

– Ми смо мирни и ваљани људи – отпоче ми он причати – верни смо и послушни своје кмету.

– Зар је код вас кмет најстарији? – прекидох га питањем.

– Код нас управља кмет, и он је најстарији; после њега долазе пандури.

Ја се насмејам.

– Што се смејеш?... Зар ти ниси знао?... А одакле си ти?...

Ја му испричам како сам залутао, и да сам из далеке земље Србије.

– Слушао сам ја о тој чувеној земљи! – прошапута онај за себе, и погледа ме с респектом, а затим ми се обрати гласно:

– Ето, тако је код нас – продужи он.

– Кмет управља са својим пандурима.

– Какви су то пандури код вас?

– Е, пандура, знаш, има разних, и разликују се по рангу. Има виших пандура и нижих... Дакле, ми смо ти овде мирни и ваљани људи, али из околине долазе овде свакојаки пробисвети те нас кваре и уче злу. Да би се распознавао сваки наш грађанин од осталих, кмет је јуче